

**TÜRK HALKLARI ARASINDAKİ HALK MÜZİĞİ
ARAŞTIRMALARIMIN SONUÇLARI (1987-2015) VE YENİ BİR WEB
SİTESİ (http://zti.hu/sipos_gyujtesek/index.asp, www.zti.hu/sipos)**

*The Results of Folk Music Researches among Turckic Peoples (1987-2015) and a New Web
Site (http://zti.hu/sipos_gyujtesek/index.asp, www.zti.hu/sipos)*

**Untersuchungsergebnisse zu turkischen Völkern und türkischen
Volksmusik (1987-2015) und die Vorstellung einer neuen Homepage
(http://zti.hu/sipos_gyujtesek/index.asp, www.zti.hu/sipos)**

János SIPOS*

Bu makale János Sipos'un 1987 ile 2015 yılları arasında birçok Türk halkları arasındaki halk müziği araştırmalarının bulguları hakkında kısa bir özet sunmayı amaçlamaktadır. (Sipos kendi web sitesinde çalışma, analiz ve karşılaştırmalı araştırma gezilerinin aşamalarını ve sonuçlarını detaylı bir şekilde göstermektedir.)

**Z
Ö**

Sipos geçtiğimiz 30 yıl boyunca, Türk halkının yaşadığı topraklarda yaklaşık olarak 10 yıl geçirmiş ve on bin tane gibi ezgi derlemiştir. Azerbaycan, Kırgız, Karaçay ve Türkmen koleksiyonu dünyadaki en önemli sistematik ve detaylandırılmış koleksiyonlarından birisidir. Transkripsiyon ve analiz derecesi ile ilgili olarak Anadolu ve Kazak bölümler de önemlidir. Bu çok miktarda ezgi, benzersiz ve güvenilir sonuçlara varabilmesini mümkün kılmıştı.

Makalede kaynakları, saha çalışmalarını ve işleme yöntemleri anlattıktan sonra yeni sonuçların özeti tartışılacaktır. Bundan sonra Türk halk müziği malzemesinin gruplandırılması yapılacak ve karşılaştırmalı araştırmanın durumu öğretilecektir.

* Franz Liszt Müzik Akademisi Profesörü, Macar Bilimler Akademisi Müzik Enstitüsü Bilgini, Macar Sanat Akademisi Üyesi, Budapeşte/Macaristan, spjsns@gmail.com.

Makalede iki tablo vardır: Tablo 1 Türk halk müziklerinin bir gruplandırmasını vermektedir, Tablo 2 ise karşılaştırmalı Türk halk müziği araştırmalarının şu andaki durumunu göstermek içindir.

Sipos'a göre derleme çalışmaları devam etmeli, geleneksel eserlerin kalıntıları ve çağdaş repertuar araştırılmalıdır. Diğer birçok görev arasında yapılacak işlerden bazıları: a) Büyük, güzel belgelenmiş, erişilebilir (online) dijital arşivleri oluşturmak, b) Bazı bölgelerin ve halklarının müziğini monografik olarak hazırlamak ve c) İslami halk dinindeki melodilerinin karşılaştırmalı analizini gerçekleştirmektir.

Anahtar Kelimeler: Halk müziği, Türk ezgileri, Türk dünyası, Gruplandırma, János Sipos.

ABSTRACT

This paper aims to present a summary of the outcomes of János Sipos' folk music researches among Turkic peoples between 1987 and 2015. (On his own web site, Sipos shows in detail the steps and outcomes of the work, analysis and comparative research expeditions.)

Within last 30 years, Sipos spent nearly 10 years in territories where Turkic people live, and collected around ten thousand songs. Azerbaijan, Kyrgyz, Karachay and Turkmen collection is one of the world's most important systematic and elaborated collections. Anatolia and Kazakh sections, too, are important regarding transcription and level of analysis. This large quantity of songs made possible to reach the unique and reliable outcomes.

After explaining sources, fieldworks and methods of process, this paper will discuss the summary of new outcomes. Further, the material of Turkic folk music will be classified, and the aspect of comparative research will be shown.

The paper includes two tables that give a classification of Turkic folk music (Table 1) and current position of the comparative researches on Turkic folk music (Table 2).

According to Sipos, collecting must continue, the traces of traditional works and contemporary repertoire must be researched. These are some of the many duties need to be done: a) to create big, well documented online digital archives, b) to prepare monographs on music of some regions and peoples, and c) to carry out comparative analysis of melodies in Islamic folk religion.

Keywords: Folk music, Turkic melodies, Turkic world, classification, János Sipos.

ZUSAMMENFASSUNG

Dieser Artikel soll eine kurze Zusammenfassung der Ergebnisse von János Sipos' Forschungen zur türkischen Volksmusik von mehreren türkischen Völkern von 1987 bis 2015 darstellen. (Sipos zeigt auf seiner Website ausführlich den Fortschritt und die Ergebnisse seiner vergleichenden Studien, Analysen und Forschungsreisen.)

Sipos verbrachte in den vergangenen 30 Jahren fast 10 Jahre in Ländern mit türkischen Völkern und machte mehr als zehntausend Stücke ausfindig und bereitete diese auf. Die Sammlung zu Aserbaidshan, Kirgisische, Karatschai und zu Turkmenen ist eine der wichtigsten systematischen und detaillierten Sammlungen in der Welt. Die Qualität der Transkriptionen und Analysen sind auch bei Arbeiten zu anatolischen und kasachischen Werken überzeugend. So konnte die Einzigartigkeit vieler Melodien beibehalten werden und die erzielten Ergebnisse waren zuverlässig.

Der Artikel gliedert sich in zwei Abschnitte: Im ersten Abschnitt geht es um die Gruppierung der türkischen Volksmusik unter Berücksichtigung von Quellen, Feldarbeit/Feldforschungen und Arbeitsmethoden. Der zweite Teil beschäftigt sich mit der aktuellen Situation der vergleichenden türkischen Volksmusikforschung.

Laut Sipos sollten Studien zum Zusammentragen von Überresten von traditionellen Werken und zeitgenössischem Repertoire fortgeführt und untersucht werden.

Einige der Aufgaben, die u.a. notwendig und wichtig sind, sind folgende: a) Erstellung eines großen, gut dokumentierenden Online-Archivs, b) Die monographische Aufbereitung der Musik einiger Regionen und Völker und c) Eine vergleichende Analyse der Melodien der islamischen (Volks-)Religion.

Schlüsselwörter: Volksmusik, türkische Melodien, türkische Welt, Gruppierungen, János Sipos.

Macar tarih öncesi, dil ve müziğin kendine özgü bir ikiliğini sergiliyor: dil Finno-Ugor dil ailesine aitken, folk müziğin birkaç Macar yer tutuş önceki tabakası Türk grupların müziğine bağlanmıştır. Bunun için bilim adamları kapsamlı karşılaştırmalı araştırmaları başlatmışlardı¹ ve Macar araştırma geleneklerine uygun bir şekilde, teorik çalışmalara paralel olarak alan çalışmalarıyla doğrulanmış araştırmalar da sürüyordu.²

Başlangıçta bu araştırma serisinin temel amacı Macar halk müziğinin doğu ilişkilerini keşfetmekti ki aşamalı olarak çok uluslu Volga-Kama-Belaya bölgesinin bölgesel folklor araştırmasına genişledi. Bugüne kadar bu araştırma, geniş Avrasya topraklarında yaşayan çeşitli Türk gruplarının karşılaştırmalı araştırmasına döndü.

Bu muazzam çalışma boyunca, Çin'den Doğu Avrupa'ya uzanan bu geniş alanın müzik haritası da çizilmiştir. Ayrıca, Asya ülkelerinde daha önce benzer şekilde kapsamlı, analitik ve saha çalışmalarına dayandırılmış karşılaştırmalı bir halk müziği araştırmasının olmaması da bir gerçektir.

Araştırma Görevinin Özeti

Uzun vadeli hedef, müzikal kriterlere göre Türk halklarının ve çevrelerindeki etnik grupların halk türkülerini sınıflandırmak ve karşılaştırmaktır.³

Türk gruplarının dilleri arasında sıkı bağlantılar varken, müzikleri temel olarak farklıdır. Aslında bu şaşırtıcı değildir, çünkü bu halklar en azından kısmen Türkleşmiş halklardan meydana gelmişlerdir ve alt katmanları aracılığıyla Türk olmayan halklarla

1 En önemli bilim adamlarından bahsetmek gerekirse: Kodály (1976) ilk önce Macar, Çeremis ve Çuvaş benzeşmelerini gösterdi; Bartók (1937a, 1976), Anadolu halk müziği hakkında nispeten küçük bir materyalden hala geçerli sonuçlar çıkardı; Vargyas (1953, 1980, 1981, 2002), Volga-Kama bölgesinin halk müziğinin kapsamlı tarihsel araştırmasını gerçekleştirdi; Szabolcsi (1933, 1934, 1936, 1940, 1947, 1956) muazzam bir malzemeyi inceledikten sonra uluslararası müzik bağlantılarını daha da genişletti. Paksa (1982) dar aralıklı Macar tetra- ve pentatonik melodilerinin doğu ilişkilerini inceledi; Dobszay (1983, 1984) ve Dobszay-Szendrei (1977, 1992) Macar halk müziği materyaline yeni bir yaklaşım uygulayarak, diğer şeylerin yanında ağıt ve psalmodik üsluplar konusunda uluslararası materyali gözden geçirdi.

2 Bunlardan en önemlileri şu anki metin için Béla Bartók'un 1936'da Anadolu derlemesi, László Vikár ve Gábor Bereczki'nin 1957-1978 yılları arasında Volga-Kama-Belaya bölgesinde yapılan alan araştırması (Vikár 1969a-b, 1979, 1982, 1993 Vikár-Bereczki 1971, 1979, 1989, 1999) ve kendim 1987'den bu yana Türk halklar arasındaki saha çalışmalarım. Ayrıca bk. Pálóczy (2005).

3 Araştırmalarımda profesyonel ya da yarı profesyonel sanatçıların enstrümantal halk müziğine, yeni müzik katmanlara nadiren ya da sadece ara sıra; sanat müziğine ve müziğin kültürel, sosyal ve antropolojik ilişkilerine çok seyrek olarak dokundum.

genetik ve kültürel ilişkiler içindedirler. Benim araştırmam bu nedenle birbirine kültür, dil ve tarihle bağlanmış olan Türk halklarından başka, onların komşularına ve diğer halklara sızmalar yaparak Avrasya halklarının daha geniş bir karşılaştırmalı etnomüzik araştırmasına da temel oluşturmaktadır.

Bu makale, 1987 ile 2015 yılları arasında birçok Türk halkı arasındaki halk müziği araştırmalarının bulguları hakkında kısa bir özet sunmayı amaçlamaktadır. Web sitemde çalışma, analiz ve karşılaştırmalı araştırma gezilerimin aşamalarını ve sonuçlarını detaylı bir şekilde anlattım.

Kaynaklar, Saha Çalışmaları

Azeri, Karacay-Balkar, Kırgız, Aday ve Moğolistan'daki Kazak, Türkmen ile Sufi halk İslam müziğinin incelenmesi için sistematikleştirilmiş arşivler mevcut değilken; Anadolu ve Kazak koleksiyonları da benim için neredeyse erişilebilir değildi. Bunun yanı sıra, var olan arşivlerdeki materyaller de çoğu kez zayıf olarak açıklanmıştır ve ağıt, ninni, halk dini ezgileri gibi temel türler de onlarda eksik kalmıştır. Bu nedenle de farklı Türk grupları arasında kapsamlı saha çalışmaları yapmak zorunda kaldım.

Geçtiğimiz 30 yıl boyunca, Türk halkının yaşadığı topraklarda yaklaşık olarak 10 yıl geçirdim ve on bin adet ezgi derledim. Çoğunlukla küçük köylerde çalıştım ve bir halk arasındaki araştırmamı ancak yeni kaydedilen melodiler daha önce kaydedilmiş melodilerin varyantları olduğunda bitirdim. Benim Azerbaycan, Kırgız, Karacay ve Türkmen koleksiyonum dünyanın en önemli sistematik ve detaylandırılmış koleksiyonlarından bir tanesidir. Transkripsiyon ve analiz derecesi ile ilgili olarak Anadolu ve Kazakça bölümler de önemlidir. Bu çok miktarda ezgi, benzersiz ve güvenilir sonuçlar çıkarmamızı mümkün kıldı⁴

Volga-Kama bölgesindeki Macar araştırmacıların ve onların takipçilerinin çalışmalarına ek olarak, bazı Türk gruplarının da (örneğin Anadolu ve Kazak

---

4 Toplanan şarkıların çoğu videodan çekildi, koleksiyonun önemli bir kısmı dijitalleştirildi; çevrimiçi kataloglamayı ve yüklemeyi sürdürüyoruz. Anadolu, Azeri, Karacay, Kazak, Kırgız ve Türkmen şarkılarını not ettim ve kitaplarımda onlardan ses ve video kayıtlarıyla birlikte büyük temsilci seçimleri sundum. 1987 yılından beri aralarında çalıştım en önemli halklar şunlardır: Anadolu Türkleri (4000 ezgi), Azeri (600), Kafkasya ve Anadolu Karacay-Balkarları (1200), Batı ve Moğol Kazakları (600), Kırgızlar (1300), Türkmenler (500), Sufi İslamcı cemaatler (700) ve Kuzey Amerika Kızılderililer (700). Araştırmaları, Türk olmayan diğer halkları ve bölgenin çeşitli dini cemaatlerini (1400) kapsıyordu. Toplanan tüm materyali Web sitemde detaylı bir şekilde gösteriyorum.

Türklerinin) halk müziğiyle ilgili makaleleri ve hatta kitapları da vardır⁵ Ancak bunlar çoğu kez bir antoloji (Azeri, Karaçay, Kırgız, Türkmen) olmanın ötesine geçememiştir. Yerli ve yabancı halk müziği araştırmacılarının işlerinin büyük çoğunluğu da karşılaştırmalı inceleme ya sınıflandırma içermemektedir.⁶

İşleme Yöntemleri

Karşılaştırmalı halk müziği araştırmalarının yöntemlerini Macar geleneklerine göre uyguladım. Şu anda dünyada baskın olan kültürel-sosyal antropolojik eğilimlere göre uyarlanmış olan etnomüzikoloji yöntemlerine en çok Alevi, Bektaşî ve Tahtacı topluluklar arasında olan araştırmalarımda başvurdum. Saha çalışmalarım süresince müzisyenlerle sayısız röportaj da yaptım; bunların büyük bir kısmı hala işlenme aşamasındadır.

Toplanan ezgileri not ettim ve selefler tarafından uygulanan yöntemlerin değiştirilmiş versiyonlarına dayanarak onları sınıflandırdım. İncelenen halk müziği materyallerinin sınıflandırılması için homojen prensipleri seçemedim, çünkü önemli derecede farklı müzik materyalleri, farklı sınıflandırma kriterlerine ihtiyaç duydu. Bazı Türk halk ezgilerinin sınıflandırılmaları için Web siteme bakılabilir.⁷

5 Vikár (1969a-b, 1979, 1982 ve 1993), Vikár–Berezcki (1971, 1979, 1989 ve 1999).

6 İlgili Türk halkları Web sitesimde dokundum. Lach (1926-1958), Bartók (1976), Beliaev (1975), Vinogradov (1958) ve Reinhard (1957) gibi bilim adamları bazı yazılarında karşılaştırmalı çalışmayı da denediler. Diğer bilim adamlarının yayınlarına ve koleksiyonlarına dayanarak, bazı detaylar üzerinde analiz edilmeyen Türk gruplarının müziklerini de inceledim (örn. Sibirya Türkleri, Gagauz, Karaim, Kırım ve Dobruca Tatar, Özbek, Tacik, Uygur ve Sarı Uygur grupları).

7 Örneğin, dört tane kesitten meydana gelen, ses genişliği büyük olan pentatonik Tatar, Çuvaş vb. ezgilerine karşı Azeri, Türkmen ve Özbek melodilerin kısa kesitleri bir kaç ses üzerinde hareket eder. Sınıflandırmanın temel bir kriterine seyir seçtim, çünkü müzikal özelliklerin diğerleri (ör. ritmik şeması, hece sayısı, ses genişliği, vb.), melodilerin karakteristik özelliklerinden daha az belirgindir ve hatta bunların gruplamaları birer tablo biçiminde kolayca özetlenebilir. İncelenen Türk halk müziği materyali Web sitemde şu sırada göstermekteyim: Anadolu Türkleri, Trakya Bektaşîleri, Azeriler, Türkmenler, Özbek ve Tacikler, Karaçay-Balkarlar, Kazaklar, Kırgızlar ve Volga-Kama-Belaya bölgedeki Türk grupları (bk. Vargyas 1980, 1981, 1988, 2002; Vikár 1958a, b, 1969b, 1979, 1980, 1982, 1986, 1993, 1994; ve Vikár-Berezcki 1971, 1979, 1989, 1999).

Yeni Sonuçların Özeti

Şimdi, farklı Türk halklarının halk müziğiyle ilgili gözlem ve bulgularımdan ancak bir kısmını listeleyebilirim.⁸

Farklı alt katmanlardan dolayı çeşitli Türk halklarının dilsel ve müzikal ilişkileri arasındaki bağlantı azdır. Örneğin, Anadolu halk müziğinin son derece karmaşık formlarına kıyasla, dilbilimsel açıdan yakından alakalı olan Azeri halk müziği sadece bir kaç müzik biçimine sahiptir ve bunların bile Anadolu halk müziğinin basit formlarıyla bir bağlantısı neredeyse yoktur. Benzer şekilde, güneybatı Aday Kazakların dar aralıklı basit diatonik şarkıları, onlardan birkaç bin kilometre uzakta yaşayan Moğol Kazaklarının tutkuyla dalgalı pentatonik melodilerinden tamamen farklıdır; oysa iki grubun dili pratik olarak aynıdır.

Birçok karmaşık Türk halk müziği repertuarında (örneğin Anadolu Türkleri, Karaçaylar, Kazaklar ve Kırgızlar) farklı kökenlere sahip çelişik müzikal katmanlar bulunur ve aynı zamanda neredeyse her Türk grubunun müziğinde bir veya iki kesitli basit formların oranı önemlidir. Hatta bazı repertuarlar tamamen bu basit formlarla izlenebilir (örneğin Azeri ve Türkmen ezgileri).

Anadolu'nun özellikle çok yönlü ve karmaşık halk müziği muhtemelen büyük ölçüde Türkler tarafından ele geçirilen, etnik açıdan karışık Bizans alanının bir yansımasıdır. Bu, tüm Türk müzik dünyasının en karmaşık olanı, çeşitlilik anlamında dünya halk müziği listesinde de seçkin bir yer tutuyor. Dili ile yakın ilişki içinde olan Azeri, Özbek ve Türkmen halk ezgileri ağırlıklı olarak İran ve kısmen Kafkas ilişkilerini işaret eden basit, dar aralıklı melodilerdir (Web sitesi: Türk halklarının müzik folkloru).

Kafkasya'nın kuzey yamaçlarında yaşayan Karaçay-Balkar ve Nogay halklarının müziği, Güney Kafkas gruplarının müziğinden çok daha karmaşıktır ve tabakalarında da farklılıklar göstermektedir. Eski müziklerinde, komşu Kafkas grupları arasında da bulunabilen ve muhtemelen Türk grupları tarafından onlardan ödünç alınmış birkaç müzikal katmanları da vardır (örneğin Karaçay *avlar*). Kafkasya'nın güneyinde yaşayan Azerilerin müziği ise güçlü İran etkileri de göstermektedir.

8 Bütün bunlar Web sitemde daha ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Ayrıca bk. Sıpos (1994a, 1995, 1999, 2000a, 2001c, 2002a, 2004a, 2005a, 2005b, 2009a, 2009c ve 2014a), Sıpos–Csáki (2009); Sıpos–Hoppál (2010) ve Sıpos–Tavkul (2012, 2015, 2017).

Kırgız ve özellikle Kazak halk müziği de karmaşıktır ancak Anadolu müziğinden farklı katmanlardan oluşmaktadır. Aynı derecede karmaşık olan Uygur ve Sarı Uygur halk müziğinin pentatonik katmanları ise bizi pentatonik Kuzey-Türk-Moğol-Çin müziğinin alanına götürmektedir.

Pentatonik Türk müziği bölgesi Çin'den - Uygurlar, Moğollar, Güney Sibirya Türkleri ile Kuzey ve Doğu Kazak bölgelerinden geçerek Volga-Kama-Belaya bölgesindeki Çuvaş, Tatar ve Başkurt halkına kadar uzanıyor. Ayrıca Macar halk müziğinin eski (ve bazı yeni) tabakaları da pentatonik ezgilerden oluşmaktadır. Kuzey ve Doğu Türk grupları arasında, sadece şimdi oturduğu yerine nispeten geç gelen ve bayağı dağılmış şekilde yaşayan Yakutların (Saha) müziği pentatonik değildir.

Bununla birlikte pentatonik (ve kısmen pentatonik) dizileri kullanan Türk melodileri çok değişik biçimler almaktadır ve farklı pentatonik diziler, farklı halkların repertuarlarında eşit ağırlık ile temsil edilmemektedir. Bu örneğin, Çeremis, Çuvaş, Tatar, Başkurt ve Moğol halk müziğindeki ortak ve farklı katmanlar tarafından da uygun bir şekilde gösterilmektedir. Rus, Finno-Ugor ve diğer halkların pentatonik ezgileri ise ayrı bir araştırma programına tabi tutulmalıdır.

Güneyde yaşayan Türklerin grupları ağırlıklı olarak ses genişliği dar olan basit melodilerden oluşan diatonik halk müziğine sahipler. Özellikle Anadolu'da ve bunun dışında bazı orta ve güney Kazak ve kısmen Kırgız bölgelerinde pentatonik olmayan daha karmaşık melodi formlarıyla karşılaşabiliriz.

Buna paralel olarak, bölgedeki orta şeritte (Karaçay-Balkar, Kırgız, Kazak bölgelerinde) ve daha az egemen olmakla birlikte güney Türk bölgelerinde (Anadolu Türk, Azeri, Türkmen ve Özbek müziği) mikro tonların kullanımı daha sık görülür, pentatonik kemerde ise ihmal edilemez derecede nadirdir. İncelenen gruplarda diatonik diziler arasında Minör karakter dizileri aşırı olarak temsil edilirken, Major karakterli diziler daha büyük oranlarda ancak Karaçay-Balkarlar ve Kırgızlar arasında bulunur.

Bireysel Türk halk müziği repertuarları arasında büyük farklara rağmen, bazı ortak müzik özellikleri ve hatta ortak müzikal katmanlar gözlemlenebilir. Web sitemde Türk halklarının, Macarların ve Moğolların bir beşli aşağıya göçüren melodileri karşılaştırdım. Aynı yerde Macar ve Türk ağıtlar, 'mezmur ağızı' melodiler, inici pentatonik melodiler ve çocuk şarkılarının uluslararası arka planını da özetledim.

Başka ortak ezgi üslubuna bir örnek: Macar halk müziğinde büyük bir katmana kaynaşmayan iki kısa kesitten oluşan, ses genişliği dar olan, Kürdi (Phrygian) üçlüsü-dörtlüsü üzerinde hareket eden ezgiler Anadolu'da ve özellikle de Azeri, Türkmen, Özbek ve Aday Kazak halk müziğinde önemli bir rol oynarlar.

Türk Halk Müziği Materyalinin Gruplandırılması ve Karşılaştırmalı Araştırmanın Durumu

Özet tabloları sunmadan önce, Türk halk müziğinin repertuarlarının komşu halkların ve entegre olmuş halklarının müzikleriyle sıkı ilişkisi olduğunu tekrar edelim. Güneyde güçlü İran temasları olan Azeriler, Türkmen, Özbekler varken, kuzeyde ve doğuda Moğolların, kuzey-doğu Kazakların, bazı Sibiry Türklerin, Çuvaşların, Tatarların ve Başkurların daha geniş kemerli pentatonik müzikleri hakim olmaktadır. Kafkasya bölgesinde yaşayan Karaçay-Balkar ve Nogay halk müziğinde ise Çerkes, Kabard, Alan ve diğer Kafkas halklarıyla müzikal kaynaşma gözlemlenebilir.

Türkiye'nin müziği emilmiş ve Türkleştirilmiş alt katmanlarının kültürünü büyük ölçüde yansıtmaktadır, Sibiry Türk gruplarının müzik katmanlarının çoğu pentatoniktir. Ancak bu müzikler Moğolistan'dan Volga-Kama bölgesine uzanan alanının pentatonik formlarından temelde farklıdır. Bütün bunlar daha ayrıntılı karşılaştırmalı araştırmalar istemektedir. Bölgelerine nispeten geç göç eden Sahaların iki-ölçülü motivik müziği diğer Türk repertuarlarından farklıdır ve bazı Finno-Ugorik grupların motivik müziğine benzeyen biçimlere sahip olduğu için bu da daha detaylı karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç duyuyor.

Tablo 1, Türk halk müziklerinin bir gruplandırmasını vermektedir. Grup 1, pentatonik olmayan ve son derece karmaşık müzikleriyle Anadolu Türklerini içerir. Grup 2, Kafkasya ve İran geleneklerine sıkı sıkıya bağlı Azerileri, ve güçlü İran müzikal etkileri olan Türkmenleri kapsamaktadır. Grup 3, ağırlıklı olarak pentatonik müziğe sahip Kuzey Türk gruplarını içermektedir: Tatar, Başkurt, bazı Altay Türk ve Oyrat müziği Moğol, Buryat ve Çuvaş halkının pentatonik uygulamasıyla yakın ilişki içindedir. Grup 4'te İranlı Taciklerle ve Azerilerle de güçlü bağları olan Özbekler görülebilir.

Grup 5, geniş bir coğrafyada yaşayan, güney-doğuya ve doğuya olan bağlarını sergileyen, oldukça bileşik Kazak halk müziğini içeriyor. Grup 6, Kırgızları içerir. Grup 5 ve 6 (Kazaklar ve Kırgızlar) göçebe kökenlerinden dolayı çeşitli yakınlık

özelliklerine sahiptir. Grup 7'de Hakaslar ve birkaç Altay kabilesi vardır. Yukarıda belirtildiği gibi, 8'inci gruptaki Saha halkının dillerine benzer bir şekilde, Türk halklarının arasında müziği de özeldir.

- 3. Tatar, Çuvaş, Başkurt, ● 7. Hakas ve çeşitli Altay ● 8. Saha
- bazı Altay Türkler ve kabileleri
- Oyrat (~ Moğol, Buryat)
- 5. Kazak (5 ~ 6) ● 6. Kırgız
- 1. Anadolu ● 2. Azeri (~ Kafkasya) ● 4. Özbek ~ Tacik)
- Türkleri ve Türkmen (~ Iranian)

Tablo 1. Türk halk müziği stoklarının gruplanması

Tablo 2, Karşılaştırmalı Türk halk müziği araştırmalarımın şu andaki durumunu göstermek içindir. Kendi derlemelerimi **koyu**, Vikár-Bereczki'nin derlemelerini **koyu ve italik** harfler ile göstermekteyim. Müziği henüz karşılaştırmalı araştırmaya dahil edilmeyen gruplar parantez içinde gösterilir.

I.1	Oğuz	güney- batı	Anadolu Türk, Azeri, Türkmen, (Gagauz)
I.2	Kıpçak	kuzey- batı	Kırgız, Kazak, Karaçay-Balkar, Başkurt, Kazan Tatar, (Kırım Tatar, Karaim, Karakalpak, Nogay, Kumük)
I.3	Türkistan	doğu	Özbek, (Sarı Uygur, Modern Uygur, Salar)
I.4	Sibirya	kuzey	(Sibirya Tatar, Altay, Şor, Çulim ve Abakan Tatar, Hazar, Tuvan, Karagas, Tofa)
I.5	Halaç		
I.6	Yakut		(Saha)
II.	Bulgar-Türk dalı		Çuvaş

Tablo 2. Türk halklarının dil sınıflandırması ve karşılaştırmalı müzik araştırmasının durumu

Sosyal bilimlerin bir parçası olan halk müziği araştırması, son derece kesin teoriler önermez ve Türk halk müziğine yönelik araştırmaların tamamlanması için de çok

uzun bir zaman gerekmektedir. Bazı Türk halkları tamamen kayıptır ve incelenen müziklerle ilgili olarak da bazı görevlerin tamamlanması gerekmektedir.

Biriktirme çalışmaları devam etmeli, geleneksel eserlerin kalıntıları ve çağdaş repertuar araştırılmalıdır. Diğer birçok görev arasında yapılacak işlerden bazıları: a) Büyük, güzel belgelenmiş, erişilebilir (online) dijital arşivler oluşturmak, b) Bazı bölgelerin ve halklarının müziğini monografik olarak hazırlamak; c) İslami halk dinindeki melodilerinin karşılaştırmalı analizini gerçekleştirmek. Bu ve diğer görevlerin çoğu yerel meslektaşlarımı ve kurmuş olduğum *Music of the Turkic-speaking World* ICTM çalışma grubu üyelerinden oluşan uluslararası çalışma ekibini bekliyor.

Önümüzdeki birçok yapılacak işe rağmen, umarım önceliklerimiz tarafından belirlenen yol boyunca ilerleyebildik ve bu muazzam alanın halk müziğinin derlemesinde ve karşılaştırmalı analizinde elde ettiğimiz sonuçlar, Türk halklarının müziğinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.⁹

9 İncelemelerimin, kültürel antropoloji yöntemlerini benimseyenlere ve karşılaştırmalı halk müziği araştırmaları uygulayıcılarına da yardımcı olacağını, ve Avrasya'daki halk müzik araştırmalarının temellerinin sıkı bir şekilde düzenleneceğini umuyorum. Geniş Avrasya bölgesindeki halk müziklerinin incelenmesi, Macar halk müziğinin tarih öncesi çağının bazı sorularına da cevap vereceğini umuyorum. Son olarak, sınıflandırılmış, sistematikleştirilmiş bir halk müziği materyali müzik eğitimine de yardımcı olabilir ve büyük bir halk müziği veritabanı söz konusu halkların müzik kültürlerini gösterme imkânı sağlar.

- BARTÓK, Béla (1937a). Collecting Folksongs in Anatolia, *Hungarian Quarterly* III:2, 337–346.
- BARTÓK, Béla (1976). *Turkish Folk Music from Asia Minor*. In: Suchoff, Benjamin (ed.) (Epilogue by Kurt Reinhard), Princeton, London: Princeton University Press.
- BELJAEV, Viktor M. (1975). “The Music Culture of Turkmenia”. *Central Asian Music: Essays in the History of the Music of the Peoples of the U.S.S.R.*, Ed. M. Slobin, Middletown, Connecticut: Wesleyan Univ. Press.
- DOBSZAY László (1983). *A siratóstílus dallamköre zenetörténetünkben és népzeneinkben*, Budapest: Akadémiai Kiadó.
- DOBSZAY László (1984). *Magyar zenetörténet*, Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- DOBSZAY László, Szendrei, Janka (1977). Szivárvány havasán a magyar népzene régi rétegének harmadik stílus-csoportja. *Népzene és zenetörténet III*, Ed. Vargyas Lajos, Budapest: Editio Musica, 5-101.
- DOBSZAY, László, Szendrei, Janka (1992). *The Catalogue of the Hungarian Folksong Types Arranged According to Styles I*, Budapest: MTA Zenatudományi Intézet.
- KODÁLY, Zoltán (1976). *A Magyar Népzene*, Budapest: Editio Musica, 1st edition 1937 (1. kiadás).
- LACH, Robert (1926-1958). *Gesänge russischer Kriegsgefangener*, (Akad. d. Wiss. in Wien, Phil.-hist. kl., Sitzungsber), Wien – Leipzig: Hölder-Pichler-Tempsky A. G.
- PAKSA Katalin (1982). “Kis hangterjedelmű öt- és négyfokú dalaink keleti rokonsága”, *Ethnographia* 1982, 527-553.
- PÁLÓCZY Krisztina (ed.) (2005). *Síppal, dobbal...Kutatók a Kárpát-medencén túl* (DVD), Budapest: Néprajzi Múzeum.
- REINHARD, Kurt (1957). “Types of Turkmenian Songs in Turkey”. *Journal of the International Folk Music Council* IX. 49-54.
- SÍPOS János (1994a). *Török Népzene I* (Műhelytanulmányok a magyar zenetörténehez 14). Budapest: MTA ZTI.
- SÍPOS János (1994b). “Török és magyar siratók”. *Keletkutatás 1994 spring*. 46-58.
- SÍPOS János (1995). *Török Népzene II* (Műhelytanulmányok a magyar zenetörténehez 15). Budapest: MTA ZTI.
- SÍPOS, János (2000a). *In the Wake of Bartók in Anatolia*. (Bibliotheca Traditionis Europaeae 2). Budapest: European Folklore Institute.
- SÍPOS, János (2001c). *Kazakh Folksongs from the Two Ends of the Steppe* [CD ek ile]. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- SÍPOS János (2002a). *Bartók nyomában, Anatóliában. Hasonló magyar és török dallamok*. Budapest: Balassi Kiadó.
- SÍPOS, János (2004a). *Azeri Folksongs – At the Fountain-Head of Music* [CD ek ile]. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- SÍPOS, János (2005a). *Comparative Analysis of Hungarian and Turkic Folk Music – Türk-Macar Halk Müziğinin Karşılaştırmalı Araştırması*. Ankara: TTKA ve Ankara Macaristan Büyükelçiliği.

- SÍPOS, János (2005b)[2006]. *Azerbaycan El Havaları-Musiqinin İlkın Qaynaqlarında*. Bakı: Ebilov, Zeynalov ve ogulları.
- SÍPOS, János (2009a). *Bartók'un izinde Anadolu'da*. İstanbul: Pan Yayınevi.
- SÍPOS, János (2009b). “Özel bir Bektaş melodisinin izinde”. Hacı Bektaş Veli'nin Tarihsel Kimliği, düşünce sistemi ve etkileri, *Proceedings of the III. International Turkish Culture and Hacı Bektaş Veli Symposium* (Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları Araştırma Dizisi 12). Gıyasettin Aytaş, Üsküp: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları. 165-173.
- SÍPOS, János (2014a), *Kyrgyz Folksongs*. Budapest: L'Harmattan.
- SÍPOS, János, Csáki, Éva (2009). *The Psalms and Folk Songs of a Mystic Turkish Order* [CD ek ile]. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- SÍPOS, János, Hoppál, Mihály (2010). *Shaman Songs* [CD ek ile]. Budapest: International Society for Shamanistic Research.
- SÍPOS János, Tavkul, Ufuk (2012). *A régi magyar népzene nyomában-A kaukázusi karacsajok népzeneje* [DVD ek ile]. Budapest: L'Harmattan Kiadó.
- SZABOLCSÍ Bence (1933). “Osztyák hősdalok - magyar siratók melódiái”. *Ethnographia XLIV*. 71-75.
- SZABOLCSÍ Bence (1934). “Népvándorláskori elemek a magyar népzeneben”. *Ethnographia XLV*. 138-156.
- SZABOLCSÍ Bence (1936). “Egyetemes művelődéstörténet és ötfokú hangsorok”. *Ethnographia XLVII*. 233-251.
- SZABOLCSÍ Bence (1940). “Adatok a középázsiai dallamtípus elterjedéséhez”. *Ethnographia LI*. 242-248.
- SZABOLCSÍ Bence (1947). *A magyar zenetörténet kézikönyve*. Budapest: Magyar Kórus.
- SZABOLCSÍ Bence (1949). “A makámelv a népi és művészi zenében”. *Ethnographia LX*. 71-87.
- SZABOLCSÍ Bence (1956). “Zenei tanulmányúton Kínában”. *MTA. I. Osztályának Közleményei VIII:1-4*, 223-239.
- VARGYAS Lajos (1953). “Ugor réteg a magyar népzeneben”. *Zenatudományi tanulmányok I*. 611-657.
- VARGYAS Lajos (1980). “A magyar zene őstörténete I-II”. *Ethnographia 1*: 1-34, 2: 192-236.
- VARGYAS Lajos (1981). *A magyarság népzeneje*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat.
- VARGYAS Lajos (2002). *A magyarság népzeneje*. (2nd edition). Budapest: Planétás Kiadó.
- VÍKÁR László (1958a). “Népzenei kutatóúton Koreában és Kínában”. *Az MTA I. Osztályának Közleményei XIII*: 247-265.
- VÍKÁR, László (1958b). “Chinese Folksongs with Answers at the Intervall of a Fifth”. *Acta Ethnographica VII*: 429-432.

- VÍKÁR László (1969a). “Cseremisiz egymagúság”. *Az MTA I. Osztályának Közleményei XXVI*, 375-385.
- VÍKÁR, László (1969b). “Votyak Trichord Melodies”. *Studia Mus.* XI. 461-469.
- VÍKÁR László (1979). *A volga-kámai finnugorok és törökök népzeneje*. [doct. diss. manuscript].
- VÍKÁR László (1980). “Mordvin siratódallamok”. *Zenatudományi Dolgozatok 1980*. 159-173.
- VÍKÁR László (1982). “Régi rétegek a Volga – Káma-i finnugor és török népek zenéjében”. *Zenatudományi Dolgozatok 1982*. 323-347.
- VÍKÁR László (1986). *Volga-Káma-Bjelaja-vidéki finnugor és török népzene gyűjtés 1958-1979*. Budapest: MTA ZTI.
- VÍKÁR László (1988). “Kodály megjegyzései Lach népdalgyűjteményéhez”. *Zenatudományi Dolgozatok 1988*. 147-155.
- VÍKÁR László (1993). *A Volga-kámai finnugorok és törökök dallamai*, Budapest: MTA ZTI.
- VÍKÁR László (1994). *Magyar népzene és népzene kutatás, a rokonnépek zenéje* [manuscript].
- VÍKÁR, László, Bereczki, Gábor (1971). *Cheremiss Folksongs*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- VÍKÁR, László, Bereczki, Gábor (1979). *Chuvash Folksongs*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- VÍKÁR, László, Bereczki, Gábor (1989). *Votyak Folksongs*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- VÍKÁR, László, Bereczki, Gábor (1999). *Tatar Folksongs*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- VINOGRADOV, Viktor Sergejevič (1958). *Kirgizskaja narodnaja muzyka*. Frunze: Kirgiz Gos. izdat.

Araştırma alanının haritası

